

практичний • дитячий ПСИХОЛОГ • САДОК

№7 / 2013

ВИДАЄТЬСЯ ЗА ПІДТРИМКИ

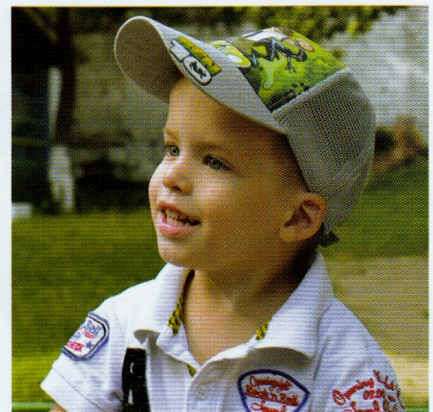
Міністерства освіти і науки України
та Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

Синдром
дефіциту уваги
та гіперактивності

Ліворукі діти:
специфіка розвитку
та навчання

Істеричні
прояви у дітей

НАУКОВО
ОБґРУНТОВАНО

науково-методичне забезпечення

Людмила ТЕРЕЩЕНКО

4 Діти групи ризику

В останні десятиріччя особливо гостро постала проблема соціально-дезадаптованої поведінки дітей. Відсутність спеціальних знань і навичок здорового способу життя, а також своєчасних соціально-адаптивних стратегій поведінки в дорослої частини населення — батьків, педагогів — не дає змоги надавати результативну психологічну та соціальну підтримку дітям, і насамперед, попереджати потрапляння їх до групи ризику

психологічна діагностика

Вікторія КУЗЬМЕНКО

8 Специфіка психологічної діагностики дітей із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності

Проблема гіперактивності дітей не втрачає своєї актуальності, адже кількість гіперактивних дітей постійно зростає. Фахівці одноставно стверджують, що в кожній дитині свої причини гіперактивності. Тому перш ніж розробляти корекційну програму, практичний психолог має провести психологічну діагностику проявів і причин гіперактивної поведінки дітей, використовуючи відповідний психологічний інструментарій

15 Діагностика синдрому дефіциту уваги, імпульсивності та гіперактивності (опитувальник для батьків)

зробіть ксерокопію

Дмитро ІНОЗЕМЦЕВ

16 Діагностика агресивності

Проблема агресивності дітей набуває дедалі більшого значення і потребує пильної уваги фахівців, адже агресивність ускладнює пристосування дітей до умов життя в суспільстві та є одним із основних чинників їх девіантної поведінки. Саме тому так важливо вчасно та правильно провести діагностику агресивності та обрати відповідні напрями корекційної роботи

корекційна і розвивальна робота

Людмила СОЛОВЙОВА

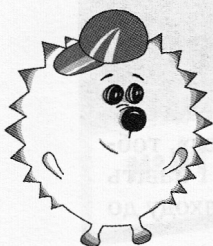
22 Розвиток вольової поведінки дитини 6–7 років

Багатьом батькам першокласників знайома ситуація, коли майже з перших тижнів навчання у вчителів виникають претензії до уважності та зосередженості їхньої дитини. Таким неприємним ситуаціям, що виникають у процесі учбової діяльності можна запобігти. Для цього необхідно забезпечити оптимальний розвиток вольової поведінки дитини старшого дошкільного віку

Інна НЕДОЗИМ

31 Істеричні прояви в дитини дошкільного віку

Практичному психологу та вихователям часто доводиться стикатися з істеричними проявами дитини дошкільного віку. На подібні «безпричинні» прояви нерідко скаржаться і батьки. А чи справді така поведінка є безпричинною? Що робити, коли схожа ситуація вже виникла? Як ставитися до такої поведінки дитини? Які особливості істеричних проявів дитини з розладами аутичного спектра?

корекційна і розвивальна робота

Багатьом батькам першокласників знайома ситуація, коли майже з перших тижнів навчання у вчителів виникають претензії до уважності та зосередженості їхньої дитини. Таким неприємним ситуаціям, що виникають у процесі учбової діяльності, можна запобігти. Для цього необхідно забезпечити оптимальний розвиток вольової поведінки дитини старшого дошкільного віку

Людмила СОЛОВЙОВА,
науковий співробітник
лабораторії психології
дошкільника Інституту
психології імені Г. С. Костюка
НАПН України,
канд. психол. наук

Розвиток вольової поведінки дитини 6–7 років

Часто трапляється так, що дитина, вступаючи до школи, є психологічно неготовою до систематичного навчання й проявляє **ознаки шкільної дезадаптації**: неухважна, непосидюча, не чує і не розуміє пояснень педагога з першого разу, не може впоратися із самостійними завданнями, погано списує з дошки, домашню роботу виконує сумлінно лише під контролем та ретельною опікою батьків, а в класі не встигає, постійно щось плутає, будь-яке завдання їй треба повторювати кілька разів, перш ніж вона його зрозуміє та почне виконувати; погано орієнтується в зошиті; піднімає руку, а коли її викликають, мовчить; постійно відволікається — залізає під парту, грається, їсть тощо.

Причини такої поведінки дитини — недостатній вольовий розвиток, її невміння усвідомлювати та узгоджувати свої бажання з вимогами дорослого, самостійно формувати задум та приймати завдання від інших людей, цілеспрямовано діяти, коригувати свої дії, виправляти помилки, долати перешкоди, проявляючи ініціативу, цілеспрямованість, самостійність, наполегливість, рішучість. Цілковито зрозуміло, що в таких дітей рівень дошкільної зрілості за параметром вольового розвитку є вкрай низьким. Щоб запобігти проблемам у навчанні майбутнього першокласника, що виникають через недорозвиток вольової поведінки, необхідно проводити спрямовану розвивальну роботу з дитиною в період старшого дошкільного віку.

Аби **розвинути в дитини 6–7 років вольову поведінку**, практичний психолог має:

- провести обстеження вольового розвитку дитини та зібрати необхідні дані про кожну дитину*;
- проаналізувати стан актуального вольового розвитку дитини за результатами обстеження;
- окреслити завдання зони найближчого розвитку вольової сфери дитини в кожному конкретному випадку;

Ключові слова:
дитина 6–7 років;
розвиток вольової поведінки
дитини; оптимізації взаємодії
дорослого з дитиною;
завдання вольового розвитку
дитини; розвиток у дитини
впевненості в собі

* Про організацію та проведення діагностики вольового розвитку дитини старшого дошкільного віку див. статтю Л. Соловйової «Вивчаємо особливості вольового розвитку дитини 6–7 років» у журналі «Практичний психолог: Дитячий садок» №6/2013 на с. 31.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПРАКТИЧНИМ
ПСИХОЛОГАМ ТА БАТЬКАМ

- Не загострюйте увагу на невдачі дитини
- З'ясуйте причини невдачі
- Мотивуйте дитину до роздумів щодо причин невдачі
- З'ясуйте, що заважає дитині досягти успіху
- Підштовхніть дитину до висновку про те, що необхідно враховувати та як можна зробити інакше, щоб одержати очікуваний результат
- Покажіть дитині методи виходу зі скрутного становища, які додадуть їй сил для активізації чи гальмування дій та допоможуть знайти нові шляхи досягнення мети

- визначити відповідно до стану розвитку вольової сфери дитини форму організації розвивальної роботи з нею —
  - групову;
  - малими підгрупами;
  - індивідуальну.

Умови оптимізації взаємодії
дорослого з дитиною

Безперечно, для ефективності розвивальної роботи необхідні тривалий час та дотримання певних психолого-педагогічних **умов оптимізації взаємодії дорослого з дитиною**. Такими умовами є:

- долучення дитини до системи активної взаємодії з навколишнім світом;

- створення атмосфери довірливої партнерської взаємодії з дитиною, що ґрунтується на емоційно теплом ставленні та щирій зацікавленості її проблемами;
- заохочення дитини до ініціативних, самостійних дій, надання їй права вибору;
- навчання прогнозувати можливості та успіхи у власній діяльності;
- переживання разом із дитиною тимчасових невдач та спільний пошук шляхів їх подолання;
- використання стимульного характеру оцінки досягнутих дитиною результатів;
- забезпечення педагогами та батьками максимального рівня мотивації діяльності дітей у процесі використання ігрових ситуацій під час сюжетно-рольових, дидактичних та рухливих ігор, творчих розповідей, малювання, конструювання;
- формування вмінь дитини 6–7 років —
  - активно приймати та самостійно визначати мету дій;
  - вибирати одну з кількох бажаних цілей;
  - створювати програму дій;
  - керувати процесом її реалізації відповідно до свого задуму, інструкції чи зразка, коригувати дії;
  - мобілізувати зусилля для подолання труднощів та досягнення бажаного результату.

Завдання вольового розвитку
дитини

Формування здатності **довільно керувати своїми діями відповідно до поставленої мети** є головним завданням вольового розвитку дитини. Ця здатність складається з двох компонентів:

Вольові дії — свідомо контрольовані дії, спрямовані на мобілізацію зусиль для подолання труднощів і перешкод на шляху до поставленої мети

Підтримка
й утвердження прагнень
дитини досягати
поставленої мети

мотиваційного та регуляційного. **Мотиваційний компонент** засвідчує ступінь прагнення дитини діяти. А **регуляційний** — ступінь розвитку вольових дій дитини та вміння їх використовувати в своїй поведінці.

З огляду на такі особливості вольового розвитку дитини можна окреслити завдання, що стоять перед близькими дорослими щодо забезпечення оптимального рівня її вольового розвитку. **3-поміж завдань виокремлюють такі:**

- підтримувати й утверджувати прагнення дитини досягати поставленої мети та формувати адекватне ставлення до труднощів — *мотиваційний компонент*;
- вправляти дитину у цілеспрямованих засобах дій та подоланні перешкод — *регуляційний компонент*.

Отже, дорослі мають **свідомо підходити до процесу вольового розвитку дитини**.

Щоб дитина діяла цілеспрямовано, насамперед необхідно підвищувати її зацікавленість в:

- успішному виконанні завдань дорослого;
- реалізації власних задумів;
- дотриманні правил гри та взаємин.

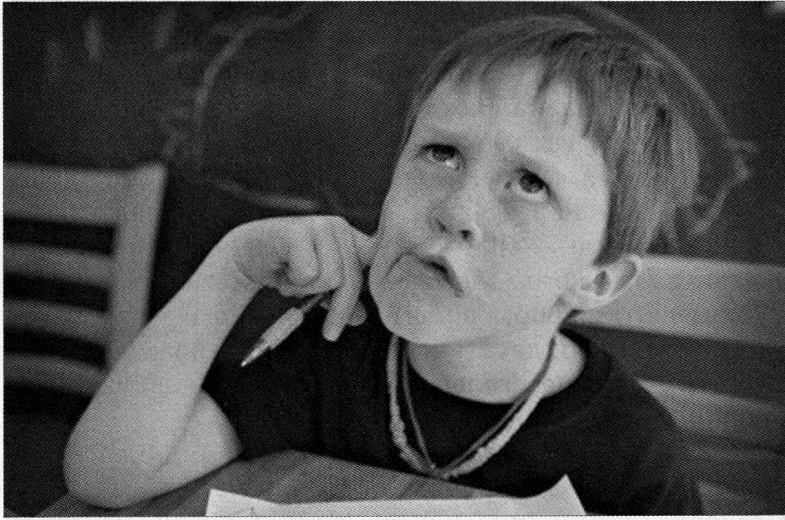
Для цього потрібно забезпечити **оптимальну мотивацію досягнення** дитиною мети своїх дій. Доцільно використовувати різноманітні дидактичні, рухливі, рольові ігри та підтримувати властивий дітям високий інтерес до них. Для багатьох дітей 6–7 років актуальними є мотиви, пов'язані з потребою заслужити довіру дорослого, здобути його схвалення. Тому важливо, даючи дитині те чи те завдання, наголошувати не тільки на цінності його виконання, а й виявляти довіру до дитини, впевненість у його успішному завершенні, авансувати позитивну оцінку.

Окрім створення інтересу до справи, за яку береться дитина, перед дорослим стоїть завдання **забезпечити прийняття, усвідомлення дитиною мети діяльності** та формування у неї особистісного сенсу реалізації цієї мети. У такому разі перед виконанням дій дитина має чітко уявляти собі, що вона має робити, як і навіщо. Пропонуючи дитині будь-яке завдання, треба **давати чітку настанову** на його цілеспрямоване сприймання і запам'ятовування для подальшої реалізації.

Повідомлення змісту із самого початку має бути максимально лаконічним, чітким та доступним для дитини, містити мету й мотив завдання, точно визначені способи його виконання і конкретний результат. Щоб з'ясувати, наскільки точно в дитини сформувався відповідний спосіб дій, **перед початком роботи** необхідно попросити її повторити завдання, розказати послідовність його виконання. Уміння визначати свої майбутні дії, розповідати про них не лише сприяє досягненню мети, а й робить дитину розсудливішою, допомагає позбавитися імпульсивності в поведінці.

Успіх дитини в певній справі залежить від **усвідомлення нею смислу своєї роботи**: прийнятті й засвоєнні його від дорослого чи виробленого самостійно в роботі за задумом. Щоб з'ясувати, наскільки дитина зрозуміла смисл своєї діяльності, під час вико-

нання завдання варто запитати її: «Як ти гадаєш, навіщо тобі вчитися це робити?». Якщо дитина сама є ініціатором якоїсь справи, запитання для визначення наявності особистісного смислу треба ставити на початку роботи після висловленого нею бажання діяти.

Для розвитку усвідомлення мотиву своїх дій — **особистісного смислу** — треба надавати дитині можливість вибору. Дорослим потрібно спеціально створювати ситуації, які ставили б дитину перед необхідністю робити вибір та обґрунтовувати його. Найліпшим засобом щодо цього є за-

вдання чи справи, які мають для дитини 6–7 років найбільшу значимість, оскільки:

- вона сама вибирає види діяльності, яким хотіла б приділити вільний час, засоби досягнення мети, матеріали, необхідні для цього;
- із запропонованих зразків для наслідування обирає ті, що найбільше подобаються.

Якщо **дитина висловлює бажання зробити щось сама**, дорослий має обговорити з нею задум, створити можливість вибору з багатьох варіантів. Варто ставити такі запитання: «Як ти хочеш і чому?», «Як ти вважаєш і чому?», «А чому ти так хочеш?», «Ти можеш із цим впоратися?», «А як можна інакше?», «А як буде ліпше?», «А як би вчинила я, відгадай. А чому б я так зробила?».

Використання прийомів **вправлення дитини у виборі допомагає їй**:

- усвідомлювати свої бажання чіткіше;
- приймати рішення;
- вчитися відповідати за свій вибір;
- розуміти наслідки своїх дій.

Окрім підтримки й укріплення прагнення дитини до здійснення певної справи, необхідно також вправляти її у цілеспрямованих діях. Довільна регуляція у дитини 6–7 років проявляється у діях:

- за зразком;
- за словесною інструкцією (дотримання правил, власних задумів тощо).

Щоб точно відтворити зразок, дитина має **вміти усвідомлено керувати своїми пізнавальними процесами** — сприйманням, увагою, пам'яттю, мисленням. **Аби відтворити зразок**, дитина має:

- розглянути його уважно, проаналізувати співвідношення елементів, їх колір, форму, величину, розміщення у просторі, запам'ятати ці ознаки;
- виконувати завдання, коригуючи відповідно до них свої дії — співвідносити окремі деталі чи елементи з цілим

Вправлення у цілеспрямованих діях

предметом чи його зображенням за допомогою не хаотичних, а цілеспрямованих спроб.

Практичному психологу **необхідно правильно організувати процес обстеження зразка**. Важливо, щоб під час аналізування зразка для формування у свідомості дитини повного образу предмета було залучено максимальну кількість аналізаторів. Так, допоможуть такі фрази: «Уважно розглянь», «Назви, з чого складається», «Де розташовані елементи?», «Якого елементи кольору, величини, форми?», «Обведи пальчиком». Таке детальне обстеження допомагає дитині створити чіткий образ предмета, ліпше його запам'ятати, а згодом і відтворити. Після детального обстеження зразка дитину просять повторити завдання вголос, розказати послідовність його виконання та оцінити правильність його відтворення.

Допомогу дитині 6–7 років надають залежно від етапу розвитку її вольових умінь. У ході роботи дорослий має визначати рівень усвідомленості дитини смислу своїх дій. Під час аналізування процесу й результату виконання завдання дитині пропонують порівняти свою роботу зі зразком і, в разі необхідності, виправити помилки. Якщо робота не відповідає зразку, дитину просять пояснити відмінності. І лише в разі, коли дитина не бачить помилок, дорослий сам має указати на них і запропонувати виправити.

Для вправлення дитини в діях за зразком **доцільно використовувати**:

- вправи «Перемалуй», «Домалуй», «Добудуй», «Рибки», «Літаки», «Метелики»;
- дидактичні ігри «Виклади візерунок за зразком», «Придумай і виклади килимок», «Розрізні картинки», «Сховай метелика», «Килимок», «Чарівна мозаїка», «Монгольська гра», «Змійка»;
- рухливі ігри «Завмири», «Не вірю своїм вухам», «Дзеркало», «Мавпочка»;
- різні види продуктивної діяльності.

Формування вміння дитини **виконувати словесну інструкцію**, відтерміновану в часі, яка передуює дії, дотримуватися правил гри чи власного задуму потребує від практичного психолога вміння спрямовувати увагу дитини на сприймання вказівок, правил, на усвідомлення задуму, утримання його в пам'яті до завершення діяльності,

Ігри, які можна використати в роботі щодо вольового розвитку дитини, представлено в таких **посібниках**:

- Венгер Л. А. Угадай, как нас зовут: Игры и упражнения по развитию умственных способностей у детей дошкольного возраста. — 2-е изд. — Москва : Просвещение, 1994. — 96 с.
- Смирнова Е. О., Богуславская З. М. Развивающие игры для дошкольников. — Москва : Просвещение, 1992. — 208 с.
- Розвивальні ігри та вправи для дітей сьомого року життя / Т. О. Піроженко, С. О. Ладивір, І. І. Карабаєва, Т. А. Гурковська, А. І. Соловійова. — Тернопіль: Мандрівець, 2013. — 71 с. — (Серія «Дитина замовляє розвиток»).

на уявлення кожної наступної дії та виконання її, на співвіднесення отриманого результату з вимогою, задумом. Дитина під час роботи здійснює довільну регуляцію своїх дій.

Проведення ігор та вправ, у яких треба дотримуватися правил, є аналогічними до завдань за зразком. Особливу увагу варто звертати на те, **як дитина сприймає інструкції**. Перед тим як її пред'явити, дорослий має спеціально концентрувати увагу дитини й лише потім повідомляти зміст завдання. Заради формування у дитини 6–7 років

чіткого способу дій за інструкцією під час її оголошення певні моменти треба відтіняти інтонаціями, виразними паузами, відокремлюючи цілі від способів виконання дії. Але в такій словесній інструкції потрібно уникати емоційних відступів, додаткових пояснень чи вказівок.

Розпочинати роботу дитина має лише після пояснення і з'ясування дорослим рівня усвідомлення нею завдання. Давати вказівки щодо виконання дорослий має лише один раз, попереджаючи дитину про те, що повторювати їх не буде. Цим він підсилює їх значення і посилює дитячу увагу до їх сприй-

мання. Під час аналізування виконаного завдання за інструкцією (правилом) **необхідно**:

- з'ясувати відповідність виконаної роботи поставленій меті;
- надати дитині змогу визначити невідповідність і виправити помилки.

У роботі за дитячим задумом визначають повноту його реалізації, у разі доповнення чи зміни задуму — їх причини.

Розвиткові вміння діяти за інструкцією, дотримуватися правил гри **допомагають**:

- вправи «Словесні й графічні диктанти», «Доручення», «Лабіринт»;
- дидактичні ігри «Заборонені слова», «Кораблик», «Будиночок лісовичка», «Літає — не літає», «Так і ні»;
- рухливі ігри «Заборонений рух», «Слухай оплески», «Заборонений номер», «Не вірю своїм очам», «Сусіде, підійми руку», «Листок лимонного дерева», «Рігу — рагу», «Німа гра», «Хитра лисиця», «Сова», «Вовк», «Квіти в саду», «Каблучка», «Фарби», «Палички», «Море хвилюється».

Яскравою характеристикою вольової поведінки дитини є її **ставлення до труднощів та здатність їх долати**. Дитині, яка легко капітулює перед труднощами, просить допомоги за найменшої скрути, потребує постійної підтримки своїх дій, необхідна не стільки опіка і захист дорослого, скільки **виховання впевненості в собі**, озброєння вмінням активно зустрічати труднощі й успішно їх долати. **Вирішальну роль у цьому напрямі роботи відіграють**:

- виражені й послідовні виховні впливи на дитину з боку дорослих;
- налагодження з дитиною довірливих партнерських взаємин;
- гуманне ставлення до процесу й результатів діяльності дитини.

Завдяки цим принципам **реалізується потреба дитини відчувати себе значимою**, любою, визнаною іншими людьми, а отже, зростає рівень її самооцінки.

Тому розвиток у дитини 6–7 років упевненості в собі — особливе завдання у процесі розвитку вольової поведінки дитини.

Організація роботи щодо розвитку в дитини впевненості в собі

Щоб підвищити в дитини 6–7 років упевненість у своїх силах, віру в те, що вона зможе виконати будь-яку справу правильно й самостійно, треба так організовувати її діяльність, щоб дитина **набувала досвіду самостійно та успішно долати перешкоди**.

Завдання, які пропонують дитині, варто чергувати за ступенем складності: легкі й цікаві ігри та вправи змінювати на такі, що потребують від дитини напруження розумових та фізичних сил. Вони обов'язково мають апелювати до наявних у досвіді дитини знань і вмінь, але водночас зумовлювати певні труднощі. Незвичність завдання, дещо більша його складність, додаткові умови виконання потребують від дитини мобілізації зусиль, наполегливості в досягненні поставленої мети.

Роботу з дитиною щодо розвитку в неї впевненості у своїх силах варто **розподілити на чотири умовні етапи**: створення мотивації, стимулювання самостійності, опосередкована допомога, акцентування уваги на досягненнях групи. Перші три етапи роботи необхідно проводити індивідуально, заключний четвертий — із підгрупою дітей. Кількість занять на кожному етапі варіюють від двох до чотирьох залежно від індивідуальних показників успішності дитини.

Створення мотивації

Коли практичний психолог розпочинає роботу з дитиною, необхідно звернутися до тих ігор і занять, які їй подобаються та викликають у неї **живий інтерес**. Саме в цьому разі виникає необхідна мотивація, а отже, дитині легше досягти успіху.

Спочатку практичному психологу потрібно допомогти дитині подолати труднощі або усунути ті, що потребують від неї великого напруження чи надмірних зусиль. Треба уникати різких зауважень, вказівок на неточність, до яких така дитина дуже чутлива. Натомість **необхідно своєчасно надавати дитині допомогу** — пропонувати діяти разом, нагадувати, підказувати або показувати наступну дію. Так можна попередити виникнення у дитини відчуття розгубленості й неспроможності. Оцінюючи виконане разом із дитиною завдання, практичний психолог має **підкреслювати її особистий внесок** у досягнення спільного успіху, відзначати старанність, уважність, адже усвідомлення своєї значимості сприяє зростанню впевненості дитини в собі.

Стимулювання самостійності

На наступній зустрічі з дитиною практичний психолог має нагадати дитині про минулий успіх і **запропонувати виконати завдання самостійно**. Практичний психолог має запевнити дитину, що якщо в неї щось не виходитиме, він обов'язково допоможе.

Корегуючи дії дитини, разом із прямими вказівками необхідно застосовувати запитання-підказки, нагадувати інструкцію, задум, ще раз звертати увагу на зразок, ставити запитання на кшталт «Чому ти так зробив(ла)? Поясни». Під впливом таких стимулів

Опосередкована
допомога

до роздумів дитячі думки та дії стають більш самостійними.

Важливим **чинником підвищення активності дитини** є її позитивні емоції у ході роботи, які потрібно стимулювати попередньою схвальною оцінкою майбутніх досягнень, підбадьоренням, заохоченням, підтвердженням правильності дій. Така допомога створює у дитини ілюзію успіху, досягнутого власними зусиллями.

Практичному психологу треба посилити радість дитини, з інтересом розглянути створене нею, показати задоволення й захоплення її досягненням, а оцінюючи роботу дитини, **відзначити її власні зусилля**, підкреслюючи старанність, охайність та цінність роботи з по-

зиції дитини («Ти дуже старалася намалювати це для мами»). Під час того як дитина переживає радість від досягнення, її варто заохотити до прояву ініціативи в майбутньому словами на зразок «А завтра ти, напевне, складеш якусь нову красиву річ», зацікавити різними зразками, запропонувати новий матеріал.

Почуття впевненості дитини в тому, що вона не лише хоче, а й **може зробити** щось сама, відіграє значну роль у пробудженні її активності. Поступово дитині в роботі потрібно надавати більшої самостійності. Це не означає, що дитині відмовляють у допомозі, змінюється сама форма її надання. Замість безпосередньої допомоги варто застосовувати **опосередковане керівництво**, таке як:

- демонстрування зразка;
- подання попередньої інструкції виконання завдання;
- корегування дій запитаннями-підказками;
- підтримка й заохочення зусиль дитини.

Не треба одразу відповідати підказкою на звернення дитини в ситуаціях, коли вона сама може замислитися та виконати завдання: інформація у вигляді сформульованої відповіді не стимулює ані процесів мислення, ані вольових зусиль. Тому **варто спонукати дитину до самостійного** планування дій, визначення способів досягнення результату, поступового просування до мети. У цьому допоможуть фрази на кшталт «Подумай, як це зробити», «А як ти думаєш?», «Покажи мені, що я маю зробити», «Скажи мені, що мені треба зробити, аби допомогти тобі».

Підставою для успішного подолання перешкод є свідоме ставлення до них. Дорослий має допомогти зробити перешкоди очевидними для дитини, оскільки спробувати їх подолати вона може, лише усвідомивши, що саме заважає успіху.

На останньому етапі треба організовувати сюжетно-дидактичні ігри та вправи, рухливі ігри з групою дітей. Зважаючи на те, що для кожної дитини важливе почуття успіху, досягнення, доцільно

Акцентування уваги
на досягненнях групи

проводити ігри, об'єднуючи в групи дітей **приблизно однакових за здатністю відгуку на ігрові вимоги**. Після закінчення гри треба наголошувати на досягненнях групи, а індивідуальні побажання висловлювати в приватній бесіді з кожною дитиною.

Щоб навчити дитину долати перешкоди, **необхідно створювати для неї оптимальний рівень труднощів** під час виконання завдання, враховуючи індивідуальні особливості розвитку її волі, заохочувати до цілеспрямованих дій, гуманно ставитися до невдач, «озброювати» її засобами подолання перешкод і виходу зі скрутного становища.

Результати розвивальної роботи

Важливими результатами розвивальної роботи з дитиною є **утвердження мотивів та засвоєння практичних умінь** здійснювати цілеспрямовану діяльність та долати перешкоди. Зокрема, дитина:

- опановує орієнтувальну частину дій — має точний образ мети і способу дій;
- усвідомлює свої бажання, рішення про дію стають більш виваженими;
- розвиває здатність попередньо визначати свою діяльність — вчиться створювати програму дій на основі аналізування конкретних умов і вибору відповідних способів дій та їх послідовності, усвідомлювати зв'язки між власними діями та їх наслідками;
- оволодіває цілеспрямованими засобами дій в діяльності за зразком, інструкцією, правилом, власним задумом —
  - вчиться обстежувати зразок, визначати принцип його побудови на основі виокремлення певних елементів;
  - сприймає інструкції, правила;
  - приймає рішення щодо реалізації задумів, здатна утримувати їх в пам'яті до завершення діяльності, уявляти кожну наступну дію і виконувати її, співвідносити отриманий результат з метою;
- опановує вміння й виробляє навички вирізняти, усвідомлювати, приймати труднощі й висловлює готовність їх долати;
- набуває досвіду самостійно долати перешкоди;
- вчиться відповідально ставитися до свого вибору та розуміти його наслідки.

Отже, аби попередити виникнення труднощів у майбутнього першокласника через недоліки у вольовій сфері дитини, практичний психолог має вчасно, ще в період старшого дошкільного віку, визначити стан розвитку вольової поведінки дитини та за потреби скоректувати її поведінку. Саме вчасно надана дитині допомога зробить її більш стійкою, цілеспрямованою, самостійною, наполегливою — психологічно готовою до систематичного навчання у школі у вольовому сенсі та допоможе безболісно пережити перші труднощі адаптації до шкільного життя.